

This question paper contains 8 printed pages]

Your Roll No. ....

1602

B.A.(Hons.)/I (Old Course)

D

SANSKRIT—Paper I

(Poetry)

Time : 3 Hours

Maximum Marks : 75

(Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.)

Note :— Unless otherwise required in a question, answers should be written in Sanskrit or in Hindi or in English.

टिप्पणी :—अन्यथा आवश्यक न होने पर, इस प्रश्न-पत्र का उत्तर संस्कृत या हिंदी या अंग्रेजी किसी एक भाषा में दीजिए।

1. किन्हीं दो श्लोकों का अनुवाद कीजिए : 8

Translate any two of the following shlokas :

(क) नाभिप्ररूढाम्बुरुहासनेन संस्तूयमानः प्रथमेन धात्रा।

अमुं युगान्तोचितयोगनिद्रः संहत्य लोकान्पुरुषोऽधिसेते ॥

P.T.O.

(ख) पक्षच्छिदा गोत्रभिदात्तगन्धा

शरण्यमेनं शतशो महीध्राः।

नृपा इवोपप्लविनः नरेभ्यो

धर्मोत्तरं मध्यममाश्रयन्ते ॥

(ग) एते वयं सैकतभिन्नशुक्तिपर्यस्तमुक्तापटलं पयोधेः।

प्राप्ता मुहूर्तेन विमानवेगात्कूलं फलावर्जितपूगमालं ॥

2. किन्हीं दो पद्यों की सप्रसंग व्याख्या कीजिए : 8

Explain with reference to the context any *two* of the following poems :

(क) इयेष सा कर्तुमवन्ध्यरूपतां

समाधिमास्थाय तपोभिरात्मनः।

अवाप्यते वा कथमन्यथा द्वयं

तथाविधं प्रेम पतिश्च तादृशः ॥

(ख) कृताभिषेकां हुतजातवेदसं

त्वगुत्तरासङ्गवतीमधीतिनीम्।

द्विदृक्षवस्तामृषयोऽभ्युपागमन्

न धर्मवृद्धेषु वयः समीक्ष्यते ॥

(ग) अपि क्रियार्थं सुलभं समित्कुशं।

जलान्यपि स्नानविधिक्षमाणि ते॥

अपि स्वशक्त्या तपसि प्रवर्त्तसे

शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्॥

3. किसी एक की व्याख्या कीजिए :

5

Explain any one of the following :

स जातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिम्।

अथवा

(Or)

सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति।

4. किसी एक पद्य का अनुवाद कीजिए :

4

Translate any one of the following :

(क) असन्तो नाभ्यर्थ्याः सुहृदपि न याच्यः कृशधनः

प्रिया न्याय्या वृत्तिर्मलिनमसुभङ्गेऽप्यसुकरम्।

विपद्युच्चैः स्थेयं पदमनुविधेयं च महताम्

सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधाराव्रतमिदम्॥

(ख) हर्तुर्याति न गोचरं किमपि शं पुष्पाति यत्सर्वदा

ह्यर्थिभ्यः प्रतिपद्यमानमनिशं प्राप्नोति वृद्धिं पराम्।

कल्पान्तेष्वपि न प्रयाति निधनं विद्याख्यमन्तर्धनम्।

येषां तान्प्रति मानमुज्झत नृपः कस्तैः सह स्पर्धते ॥

A अथवा B से किन्हीं दो पद्यों का अनुवाद कीजिए : 8

Translate any two from either section A or section B :

Section A

(क) लक्ष्म्या च रूपेण च सुन्दरीति स्तम्भेन गर्वेण च माननीति।

दीप्त्या च मानेन च भामिनीति यासौ बभाषे त्रिविधेन नाम्ना ॥

(ख) सा हासहंसा नयनद्विरेफा पीनस्तनात्युन्नतपद्मकोशा।

भूयो बभासे स्वकुलोदितेन स्त्रीपद्मिनी नन्ददिवाकरेण ॥

(ग) तं गौरवं बुद्धगतं चकर्ष भार्यानुरागः पुनराचकर्ष।

सोऽनिश्चयान्नापि ययौ न तस्थौ तरंस्तरङ्गेष्विव राजहंसः ॥

Section B

(क) संक्लेशपक्षो द्विविधश्च दृष्टस्

तथा द्विकल्पो व्यवदानपक्षः।

आत्माश्रयो हेतुबलाधिकस्य

बाह्याश्रयः प्रत्ययगौरवस्य ॥

(ख) भूयः समवलोक्य गृहेषु दोषान् निशाम्य यत त्यागकृतं च
कर्म।

नैवास्ति मोक्तुं मतिरालयं ते देहं मुमुर्षोरिव सोपसर्गम् ॥

(ग) श्रद्धाधनं श्रेष्ठतमं धनेभ्यः प्रज्ञारसस्तृप्तिकरो रसेभ्यः

प्रधानमध्यात्मसुखं सुखेभ्यो विद्यारतिर्दुःखतमा रतिभ्यः ॥

6. किन्हीं दो पद्यों की सप्रसंग व्याख्या कीजिए : 8

Explain with reference to the context any two of the following :

(क) कृतारिषडवर्गजयेन मानवीमगम्यरूपां पदवीं प्रपित्सुना।

विभज्य नक्तन्दिवमस्ततन्द्रिणा वितन्यते तेन नयेन पौरुषम् ॥

(ख) स किंसखा साधु न शास्ति योऽधिपं

हितान्न यः संश्रृणुते स किंप्रभुः।

सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिम्

नृपेष्वमात्येषु च सर्वसम्पदः॥

(ग) क्रियासु युक्तैर्नृपचारचक्षुषो न वञ्चनीयाः प्रभवोऽनुजीविभिः।

अतोऽर्हसि क्षन्तुमसाधु साधु वा हितं मनोहारि च दुर्लभं

वचः॥

7. किन्हीं पाँच शब्दों पर व्याकरणात्मक टिप्पणी लिखिये : 5

Write grammatical note on any *five* of the following :

शास्ति, विद्विषादरः, अर्हसि, बभासे, विभूषयामास, आश्रयन्ते, किंसखा,
प्रविश्य।

8. किन्हीं पाँच प्रश्नों का संस्कृत में उत्तर दीजिए : 5

Answer in Sanskrit any *five* of the following :

(क) पशूनां परमं भागधेयं किमस्ति ?

- (ख) नताननः दुर्योधनः कथं व्यथते ?
- (ग) प्रारब्धं के न परित्यजन्ति ?
- (घ) महात्मभिः सह विरोधः कथं भवति ?
- (ङ) किं विहीनाः नराः पशुवत् आचरन्ति ?
- (च) अपण्डितानां विभूषणं किमस्ति ?

9. किन्हीं तीन प्रश्नों का संस्कृत में उत्तर दीजिए : 24

Answer in Sanskrit any *three* of the following :

- (क) रघुवंश के तेरहवें सर्ग के आधार पर “उपमा कालिदासस्य” उक्ति की समीक्षा कीजिए।

Analyse “उपमा कालिदासस्य” with reference to thirteenth canto of Raghuvansha.

- (ख) महाकवि अश्वघोष की काव्यशैली पर एक लघु निबन्ध लिखिये।

Write a brief essay on the poetic style of Mahakavi

Ashvaghosh ?

- (ग) 'किरातार्जुनीयम्' के प्रथम सर्ग के आधार पर द्रौपदी को उक्ति को अपने शब्दों में वर्णित कीजिए।

Describe the statement of Draupadi according to first canto of 'Kiratarjunium'.

- (घ) "पार्वती की तपस्या" को उदाहरणसहित अपने शब्दों में वर्णित कीजिए।

Write in your own words with examples on "The Penance of Parvati".

- (ङ) "नीतिशतकम्" में भर्तृहरि द्वारा प्रदत्त विद्या के महत्त्व को संक्षेप में बताइये।

State briefly the importance of Vidya as described by Bhartrihari in 'Nitishatakam' ?